

IV. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.12

Коротич І. І.,
аспірант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

В науковій статті проаналізовано особливості зарубіжного досвіду функціонування антикорупційних механізмів. Досліджено методи боротьби з корупцією в Польщі, Сінгапурі, Індії, Італії, Китаї. Приділена увага визначенню можливості застосування зарубіжного досвіду функціонування антикорупційних механізмів у боротьбі з корупцією в Україні, сформульовані власні пропозиції.

Ключові слова: Національне антикорупційне бюро України, корупція, антикорупційні механізми, зарубіжний досвід.

В научной статье рассмотрены особенности зарубежного опыта существования антикоррупционных механизмов. Исследованы эффективные методы борьбы с коррупцией в Польше, Сингапуре, Индии, Италии, Китае. Уделено внимание определению возможности применения зарубежного опыта функционирования антикоррупционных механизмов в борьбе с коррупцией в Украине, сформулированы собственные предложения.

Ключевые слова: Национальное антикоррупционное бюро Украины, коррупция, антикоррупционные механизмы, зарубежный опыт.

In the scientific article the features of foreign experience of existence of anti-corruption mechanisms are considered. The effective methods of fight against a corruption in Poland, Singapore, India, Italy, China are explored. Attention to determination of possibility of application of foreign experience of functioning of anti-corruption mechanisms in the fight against a corruption in Ukraine is spared, own suggestions are formulated.

Keywords: National anti-corruption bureau, corruption, anti-corruption mechanisms, foreign experience.

Постановка проблеми. Організм - це єдине ціле, в якому будова і функції усіх клітин, тканин, органів та систем органів взаємопов'язані. Зміна обміну речовин і функцій будь-якої клітини, тканини, органу та систем органів викликає зміни обміну речовин інших клітин, тканин, органів і систем органів. Схожі процеси спостерігаємо і в державі, де корупція, подібна до вірусу, що вражає людський організм. Вірус, що з'явився одного разу, і не будучи знищеним на перших стадіях зараження, поволі розвивається, культивуєчи сам себе і призводячи до все більш негативних наслідків для організму.

Проблема корупції, тобто зловживання владою заради особистої вигоди, була і залишається однією з найбільш актуальних для України. Світовий досвід доводить, що повністю позбутися корупції не вдається в жодній країні, але суттєво знизити її рівень цілком можливо. Можна констатувати факт, що в багатьох розвинених країнах світу рівень корупції був порівняний з сучасним вітчизняним і навіть перевищував його, але їм вдалося знизити його, і досягти того, щоб явища корупції не ставали непереборною перешкодою для модернізації цих країн, розвитку їх економіки і соціумів.

Зараз ми спостерігаємо масштабну трансформацію корупційних злочинів, адже з прогресом боротьби з корупцією злочинці стають все обережнішими, а корупційні схеми все більш витонченими. Прослідковується тенденція зрощення інтересів бізнесу і чиновництва, підвищення «інтелектуальності» корупційних механізмів і включення в корупційні схеми посадовців і бізнесменів зарубіжних держав. Це позначається на динаміці розвитку економіки, ситуації в

соціальної сфері, якості життя населення, що зайвий раз підтверджує необхідність використання зарубіжного досвіду боротьби з корупцією.

Аналіз дослідження даної проблеми. Безпосередньо проблеми антикорупційної політики та антикорупційного законодавства досліджували у своїх працях П. Андрушко, О.Головкін, Р.Гречанюк, М.Грищенко, М.Гуцалок, О. Дудоров, О.С. Кузьмін, В.Тацій, Т. Тертиченко, М. Хавронюк, Т.Чернявська, О.Юрченко та інші.

Метою даної статті є проаналізувати зарубіжний досвід функціонування антикорупційних механізмів з тим, щоб визначити шляхи удосконалення національного законодавства щодо адміністративно-правового статусу Національного антикорупційного бюро України, що вплине на зниження рівне корупції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Найбільший інтерес для нас становить практика тих держав, де антикорупційні механізми виявилися найадекватнішими. За всієї специфіки історичного, економічного, культурного й ментального розвитку кожної держави вони мають загальні підходи, використання яких дало змогу знизити рівень корупції так, що вона фактично не впливає на соціально-економічний розвиток та права людини. Їх насамперед об'єднує максимальна демократизація суспільного життя, надання громадянам рівних прав і можливостей для реалізації їхніх здібностей і устремлінь, достатній рівень матеріального забезпечення абсолютної більшості населення, розумне врівноваження доходів населення, втілення в суспільне життя принципу верховенства права і загальна повага до закону.

З історичних фактів відомо, що одними з найбільш ефективних методів боротьби з корупцією виявилися приклади таких країн, як Італія та Сінгапур.

Заслуговує на увагу досвід боротьби з корупцією в Італії, найкорумпованішій державі в 50-70-х роках ХХ століття. Корупція та мафія у цій державі зазнали відчутних і матеріальних, і людських втрат. Починаючи з 1993 року тут притягнуто до кримінальної відповідальності понад 5 тисяч корупціонерів та членів мафіозно-злочинних угруповань, значна частина яких – високопосадовці та депутати парламенту. Це

стало можливим завдяки системному підходу до розв'язання цієї складної проблеми. Насамперед тут створена належна правова база. 1993 року під тиском громадськості було прийнято Закон «Про угруповання мафіозного типу», який установив сувору відповідальність за входження до злочинної організації. Закон внесли до нового Кримінального кодексу Італії окремою нормою: «Кожний, хто є членом злочинного угруповання мафіозного типу, до складу якого входять троє та більше осіб, карається позбавленням волі на строк від 3 до 6 років», тобто кримінальна відповідальність настає навіть за саме входження до мафіозного угруповання, незалежно від наявності злочинних діянь [1]. Крім того, в країні встановлено верховенство обов'язкового провадження в усіх справах. Нерозслідування злочину є злочинним саме по собі. Сукупність цих чинників була вирішальною в подоланні корупції в Італії. Саме тому політики не змогли заблокувати судові розслідування, навіть коли розслідування зачепило інтереси вищих урядовців. Приклад того – суд над багатьма високопосадовцями Італії, у тому числі і над чинним прем'єр-міністром [2]. Але особливу роль тут відіграє справжня незалежність судової гілки влади та прокурорсько-слідчої системи.

Досвід іншого азійського економічного «дива» – Сінгапура також свідчить, що саме боротьба з корупцією зробила такий мегаполіс одним із найчесніших у світі. Це було непросто, оскільки традиція «дати на лапу» тут вікова, вона у крові. Боротьба з корупцією тут почалася з різкого підвищення зарплати чиновникам. Але ні охорони, ні персональних автомобілів вони не мають. У свою чергу, поліцейські і чиновники нижчого рівня одержали таку зарплату, за якої не виникає спокуси взяти хабара. Фактично весь державний апарат, чиновники всіх рівнів стали боятися не так тюрми, як втратити роботу. Був задіяний ще один антикорупційний механізм, яким є постійно діючий спеціалізований орган по боротьбі з корупцією - Бюро по розслідуванню випадків корупції, яке володіє політичною і функціональною самостійністю. Цей незалежний орган розслідує і прагне запобігати випадкам корупції в державному і приватному секторі економіки Сінгапура. Бюро

перевіряє випадки зловживань серед державних чиновників і повідомляє про них відповідні органи для вживання необхідних заходів. Бюро вивчає методи роботи потенційно схильних до корупції державних органів з метою виявлення можливих слабкостей в системі управління та у випадку необхідності рекомендує вжити відповідних заходів главам цих відділів.

Як правило, агентства, подібні сингапурському Бюро по розслідуванню випадків корупції, створюються там, де корупція проникла в суд, прокуратуру, до органів поліції і спецслужби. Практично всі подібні агентства створені саме в азійських країнах, що усвідомили ступінь загрози корупції.

Організація системної протидії корупції, крім безпосереднього переслідування корупцій передбачає проведення заходів попередження і контролю, перегляду законодавства, підвищення окладів рядовим посадовцям, ефективну пропаганду ідей верховенства закону і «чистих чиновницьких рук». Реальна боротьба з корупцією - це не кампанія, для проведення якими призначені терміни. Це той напрям державної діяльності, який повинен здійснюватися безперервно.

А ось оригінальними в підході до боротьби з корупцією виявилися такі країни, як Індія і Китай. В Індії були створені нульові рупії проти хабарництва, які випустила суспільна організація по боротьбі з корупцією «П'ята колона» в 2010 році, якими пропонується розраховуватися з вимагателями хабарів. Виглядає ця банкнота так само, як звичайна, але замість напису «підробка грошей переслідується законом» є попередження - «хабарництво переслідується законом». Купюра має номінал нуль рупій. Суспільство з ентузіазмом сприйняло цю ідею, і тираж банкнот розійшовся дуже швидко.

Китай, крім жаклих покарань корупціонерів (за 9 років тут розстріляли або публічно повісили 10 тисяч чиновників), має і більш гуманні методи, наприклад: ротація кадрів у всіх органах влади, яка не дає можливості посадовцям «засидітися» і використати службові, споріднені, дружні зв'язки, які сприяють незаконним діям. А також грамотна кадрова політика, яка не дозволяє проникнути в державні структури особам, наміри яких загрожують моральним засадам суспільства.

У 2006 р. в Польщі був створений новий орган – Центральне антикорупційне бюро (Centralne Biuro Antykorupcyjne). Саме на його плечах лежить основна відповідальність за боротьбу з хабарництвом та казнокрадством в усіх формах і проявах. Важливим напрямком діяльності ЦАБ є контроль за доходами та видатками польських можновладців. Польські чиновники зобов'язані декларувати не лише свої доходи, а й видатки. Кримінальний кодекс прописує кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі терміном до 3 років за подання неправдивих відомостей про доходи та витрати в декларації.

Іншими напрямками роботи ЦАБ є профілактика злочинності та серйозна аналітична робота. Зауважимо, що виконання всіх цих непростих функцій в 38-мільйонній Польщі здійснює лише 870 співробітників, що працюють в центральному офісі та 11-ти місцевих представництвах.

В боротьбі з корупцією польські правоохоронці використовують величезний арсенал сучасних спецслужб. Не гребують вони й такою технологією як провокація хабара. Цей винятковий метод застосовують лише до посадовців, відносно яких є дуже серйозні та аргументовані підозри в хабарництві.

Попри те, що ЦАБ Польщі – спеціальний антикорупційний орган, кримінальне переслідування корупційних правопорушень у Польщі, як і в Україні, здійснюють й інші правоохоронні органи (поліція, Агентство внутрішньої безпеки, Прикордонна варта, Військова поліція і Служба військової контррозвідки) [3]. Однак, на відміну від НАБУ, ЦАБ Польщі наділене значно ширшим колом повноважень:

1) виявлення, запобігання і викриття правопорушень проти:

– діяльності державних установ, а також органів місцевого самоврядування;

– правосуддя, виборів і референдумів, громадського порядку, достовірності документів, власності, господарської діяльності, обігу грошей та цінних паперів, якщо вони пов'язані з корупцією або з діяльністю, що може завдати шкоди економічним інтересам держави;

– фінансування політичних партій, якщо вони пов'язані з корупцією;

– податкових обов'язків, якщо вони пов'язані з корупцією або з діяльністю, що може завдати шкоди економічним інтересам держави;

– правил спортивних змагань;

– обігу лікарських засобів, харчових продуктів спеціального призначення, медичних виробів, а також притягнення до відповідальності осіб, які їх вчинили;

2) виявлення і протидія випадкам невиконання положень Закону Республіки Польща «Про організацію здійснення господарської діяльності особами, які виконують публічні функції» від 21 серпня 1997 року;

3) документування підстав та ініціювання реалізації положень Закону Республіки Польща «Про повернення вигоди, безпідставно отриманої з державного бюджету або від інших державних юридичних осіб» від 21 червня 1990 року;

4) виявлення випадків недотримання визначених законодавством процедур при прийнятті та виконанні рішень, що стосуються: приватизації і комерціалізації, фінансової підтримки, державних закупівель, розпорядження

державним майном, а також надання ліцензій, дозволів, пільг, переваг, квот, кредитних гарантій;

5) контроль правильності і правдивості даних про активи та про здійснення господарської діяльності особами, які виконують публічні функції;

6) здійснення аналітичної діяльності у сферах, що належать до повноважень ЦАБ, а також надання відповідної інформації Прем'єр-міністру, Президенту Республіки Польща, Сейму та Сенату [4].

ЦАБ Польщі у межах своїх завдань, визначених Законом Республіки Польща «Про Центральне антикорупційне бюро», наділене повноваженнями виконувати такі функції:

1) аналітично-інформаційну;

2) оперативно-розшукову;

3) контрольну;

4) слідчу.

У межах своєї діяльності ЦАБ Польщі здійснює також профілактичну і освітню функції. У цій сфері Бюро співпрацює з іншими органами та неурядовими організаціями, предметом дослідження яких є корупція та боротьба з корупцією [5].

Висновки. До основоположних умов, що дозволять успішно реалізувати вітчизняну компанію по боротьбі з корупцією, слід віднести:

По-перше, наявність розвинених демократичних інститутів, таких як: вільні ЗМІ і розвинений інститут громадянського суспільства. Це необхідно для того, щоб незалежні засоби масової інформації мали нагоду на законних підставах, без побоювання для себе бути підданими будь-якому тиску, публікувати всю інформацію про події, що відбуваються. Важливим є інститут громадянського суспільства, оскільки тільки його представники можуть спонукати правоохоронні органи до активних дій, а також стати гарантом дотримання суспільних інтересів.

По-друге, йдеться про зміну кадрової політики на таку, яка властива азійським країнам. Відбір майбутніх високоморальних державних службовців повинен вестися вже з університетської лави.

По-третє, це ефективне функціонування незалежного і автономного органу, який відповідає за запобігання, розслідування і присудження по випадках корупції, що витікає логічно з принципів, висловлених в Резолюції Ради Європи №97, але при цьому гармонізує з тенденцією «Побудови демократичного суспільства». Мова йде про ефективну діяльність Національного антикорупційного бюро України.

Зазначимо, що використання зарубіжного досвіду в нашій країні не може проводитися за допомогою простого копіювання тих або інших заходів державного або муніципального управління, асоціацій приватного бізнесу або суспільних організацій, які показали свою ефективність в інших країнах. Корупція постійно адаптується до зміни політичних, економічних і соціальних умов діяльності, має національні особливості і стереотипи сприйняття. Тому ті заходи, які кілька років тому, а тим більше, декілька десятиріч тому були ефективні в інших країнах світу, навряд чи будуть ефективні в

сучасній Україні. Ці заходи завжди необхідно буде адаптувати для застосування в нашій країні, пристосовувати до вітчизняної специфіки. Крім того, для реального зниження рівня корупції через її широке поширення в нашій країні, необхідно буде застосовувати не якийсь один антикорупційний захід, а всю систему заходів і умов, що забезпечують ефективність протидії корупції.

Література:

1. Невмержицький Є. Проблеми рецепції антикорупційних механізмів розвинених країн в українську практику // Віче. – 2011. – №19. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2731/>
2. Прокопьев А. Коррупция на высшем уровне продолжает оставаться феноменом и развитых экономик // Киевский телеграф. – 2004. – 2 апреля.
3. Centralne Biuro Antykorupcyjne [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.antykorupcja.gov.pl/ak/instytucjeantykorupcy/wyspecjalizowane/wpolsce/1682,POLSKACentralne-Biuro-Antykorupcyjne.html>
4. Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z dnia 23 czerwca 2006 r.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prawo.lego.pl>
5. Zadania [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cba.gov.pl/pl/o-cba/zadania/350,zadania.html>

УДК 343.232

Леоненко Т.Є.,

доктор юридичних наук, доцент
Класичний приватний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВИНИКНЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НА РЕЛІГІЙНОМУ ГРУНТІ

У статті розглянуто проблеми формування та впливу психологічних факторів, які розкривають психологічні детермінанти структури особи злочинця, що вчинила злочин з мотиву релігійної ненависті або ворожнечі, як кримінально-